

Osnivačka skupština Društva za proučavanje i unapređenje pomorstva Jugoslavije

Prof. Nikola Čolak, Zadar

Naša je javnost spremno dočekala 20-godišnjicu osnutka Jugoslavenske ratne mornarice, zahvaljujući blagovremeno poduzetim mjerama. Pored manifestacija uoči Dana mornarice i na sam Dan mornarice u Podgori i Splitu, jedno od najvećih dostignuća koji će ostati kao vječiti spomen na ovaj jubilej predstavlja bez sumnje izlaženje iz štampe uoči Dana mornarice jubilarnog Pomorskog zbornika i osnivanje novog Društva za proučavanje i unapređenje pomorstva Jugoslavije, i jedno i drugo — to moramo sa žalošću konstatirati — premalo u javnosti istaknuto kao da i nisu sačinjavali bitne točke ove proslave.

Osnivačka skupština Društva za proučavanje i unapređenje pomorstva Jugoslavije održana je u Splitu 9. rujna prije podne u velikoj dvorani Strojarsko-tehničkog fakulteta. Osnivanje samog Društva predstavlja nastavak započetog rada i učinjenih napora da se pristupi detaljnijem i solidnijem proučavanju i unapređenju našeg pomorstva ostvarenih preko spomenutog jubilarnog izdanja Pomorskog zbornika. Pomorski je zbornik okupio oko sebe oko 90 autora; akademika, sveučilišnih profesora, naučnih radnika, admirala i oficira ratne i kapetana naše trgovačke mornarice kao i drugih javnih radnika.

U toku gotovo dvogodišnjeg rada oko priprema Pomorskog zbornika uvidjelo se tek u pravom smislu kako je ovo tako važno područje neistraženo i neproučeno, pa zato i slabo unapređeno i došlo se do zaključka da bi zaista bila šteta da se nakon objave Pomorskog zbornika obustavi ta tako uspješno započeta djelatnost. Zato se već onda počelo ozbiljno pomišljati da se nakon dovršetka radova oko Zbornika nastavi s radom na proučavanju i unapređenju našeg pomorstva preko posebne naučno-stručne organizacije.

Nije stoga čudo što su inicijatori za osnutak ovog Društva bili ljudi okupljeni oko Pomorskog zbornika, u prvom redu članovi uprave i redakcije Zbornika. Napori učinjeni oko osnutka Društva bili su okrunjeni osnivačkom skupštinom ovoga održanom navedenog dana. Skupštini su prisustvovali pored velikog broja autora-suradnika u Pomorskom zborniku još i drugi brojni predloženi članovi za novo Društvo. Skupštinu je otvorio predsjednik Jugoslavenske akademije prof. dr Grga Novak. On je prije svega istakao da treba pomorstvo uzeti u širem smislu te riječi koja obuhvaća »ne samo plovidbu morem, ne samo trgovinu, ne samo ekonomiku, nego podrazumijevamo pod pomorstvom u prvom redu brodogradnju i sve ono što je s njom spojeno, podrazumijevamo pod pomorstvom hidrografiju... meteorologiju itd.« Dr Novak je istakao naučni, stručni i praktični karakter novog Društva koje će okupiti ljude koji rade u raznim pomorsko-privrednim poduzećima, pomorskim institucijama i znanstvenim institutima, prije svega ljude koji su bili i još su danas rukovodioci u pomorsko-privrednim ustanovama, »koji znaju što je more, koji tom moru daju najveću važnost i koji znaju da mi, makar smo pomorski narodne od vjekova, nego od tisućljeća, makar smo mornari prvoga reda priznati na cijelom svijetu, mi uza sve to danas još nismo ni izdaleka uspjeli da naš narod cijeli prihvatiti more kao svoje onako istinski i onako duboko i toplo kao što on to mora da učini. Tek onda kada od Jadrana pa sve tamo do naših istočnih granica, do Timoka, od — što se kaže — od Triglava pa do Devdelije bude cijeli narod prožet pomorstvom, mi ćemo onda postati pomorski narod koji će razumijeti što znači more.«

Novak je u nastavku svog govora istakao kako je to težak zadatak, ali da tim više moramo učiniti ono što možemo, a to je da proučavamo naše pomorstvo. On je istakao da kod nas već postoji više institucija koje se bave isključivo znanstvenom problematikom našeg mora pravnom, historijskom, biologijom mora, ribarstvom itd., ali u našoj zajednici još nema jedne organizacije koja bi okupila sve te znanstvene napore u jednu cjelinu i koja bi s druge strane osobito znanosti pridružila praksu i znanost praksi i okupila učenjake i stručnjake u pomorstvu na ostvarenju

jednog te istog zadatka — proučiti i unaprijediti naše pomorstvo.

Iza govora predsjednika Akademije Novaka referat o osnutku Društva održao je dr Vjekoslav Maštrović, direktor Instituta za historijske i ekonomske nauke Jugoslavenske akademije u Zadru. On je istakao da bi akcija na proučavanju pomorstva zadržala kampanjski karakter, ako bi se ona obustavila nakon izdavanja Pomorskog zbornika. Naprotiv ona će uroditi pravim plodovima, ako se nastavi dalje i ako se ne oстане na samom historicizmu, nego ako se budu proučavali svi vidovi koji su usko povezani s razvojem pomorstva. On je istakao važnost da se nađe prava forma društveno-organizacijska preko koje će se moći sistematski, koristeći naučne metode, nastaviti dalji rad na proučavanju i unapređenju našeg pomorstva.

Maštrović je istakao kako jezgru novog društva sačinjava preko 90 naučnih radnika okupljenih na radu oko Pomorskog zbornika. Ovo je bila prva prigoda da su se na stručnom i naučnom polju u vezi s našim pomorstvom okupili toliki radnici nauke i struke i iz političkog života, posebno oni »gdje je u njihovu radu tjesna granica između prakse i nauke preko koje se često ekskurzira ili u nauku ili u čistu praksu«. Istakavši raznolikost suradnika u Pomorskom zborniku koji su zaista uspješno izvršili svoje zadatke, oni su pokazali da kod nas ima snage i mogućnosti, »samo da je treba pravilno organizirati i usmjeriti.«

Misao da se radeći na Pomorskom zborniku ne smije ostati samo kod jedne kampanje, nego da akciju treba nastaviti i s njom u vezi naći nove organizacione mogućnosti bila je istaknuta i prilikom primanja izaslanstva Odbora za izdanje Pomorskog zbornika kod druga maršala Tita. Ali tako postavljeni zadatak ostvariti značilo je riješiti razne probleme koji su se pojavili već na samom početku. »Postavlja se pitanje kako izvršiti organizaciju Društva, čiji su članovi nastanjeni po cijeloj Jugoslaviji, a kojima treba omogućiti društveno-upravnu povezanost i naučni i stručni rad.« Novo Društvo nije neka organizirana akademija koja ima gotovo sve svoje članove u samom sjedištu akademije, nego ono će imati članove diljem cijele naše zemlje, iako se prvenstveno računa na radnike koji žive duž naše obale.

Da bi se riješio problem, trebalo je odabrati dvije organizacione forme: jedna mora omogućiti naučno-stručni rad a druga provoditi društveno-upravnu djelatnost. Naučno-stručni rad društvo će razvijati preko svojih odjela: za ekonomiku pomorstva, za pomorsku historiju i arheologiju, za pomorsko-tehničke nauke, za pomorsko pravo, za prirodne nauke, pomorsko-nautički odjel i odjeli za književnost i likovne umjetnosti s etnografijom i etnologijom.

Pri podjeli rada po odjelima treba izbjegavati — istakao je Maštrović — »usitnjavanje, tj. stvaranje većeg broja odjela nego što je potrebno.« Na čelu pojedinih odjela stajat će tajnici koje biraju članovi odjela. Odjeli će raspravljati naučnu i stručnu problematiku vezanu za njihovo polje rada, oni će organizirati naučno istraživanje, pisanje i publiciranje rasprava i djela i pružati svu moguću pomoć članovima u njihovu radu. »Kroz odjel provesti će se uska povezanost naučnih i stručnih radnika, odnosno nauke i privrede, međusobno pomaganje i korištenje iskustava i znanja koji se dobijaju kako u pogonima poduzeća tako i u naučnim kabinetima.«

U prvi mah — kako se predviđa — najveći broj članova okupit će odjeli za pomorsku privredu i pomorsku historiju. Međutim se očekuje da će i odjel za pomorsko-tehničke nauke okupiti stručnjake i naučne radnike brodogradnje, brodske arhitekture, pomorskog građevinarstva, brodstrojarsva, elektronike i kemije i postati jedan od najvažnijih stupova novog Društva. Da smo podmakli na području nautike i navigacije svjedoči i stogodišnjica postanka hidrografske službe na Jadranu koja pokazuje snažno zacrtanu tradiciju.

Djelatnost Društva prije svega odrazit će se na izdavačkom polju. Raspoloživi i dovoljnim znanstvenim i struč-

nim snagama naša će nauka putem izdavačke djelatnosti ući u sastav opće svjetske nauke i njezini rezultati bit će participirani i u stranom svijetu postavši pristupačni svima. Zato jedan od glavnih zadataka Društva bit će publiciranje znanstvenih dostignuća njegovih članova. Ostvarujući ovaj osnovni zadatak Društvo će svake godine na Dan mornarice, kada se je rodilo i samo društvo, objavljivati po jedan svezak Pomorskog zbornika.

Drugim kolosjekom provest će se organizaciono-upravna forma društvenog rada preko područnih tajništva koja će se osnivati u svakom gradu i većem mjestu gdje bude boravilo tri ili više članova Društva. Ta područna tajništva koordinirat će rad članova u mjestu kako bi se što uspješnije mogli izvršavati organizacioni zadaci Društva.

Na taj se način vidi da je Društvo za proučavanje i unapređenje pomorstva Jugoslavije jedan sasvim novi tip društva čiji je rad vezan na članove rasporene po cijeloj zemlji. »Zbog toga sjedište Društva je ustvari sjedište glavnog tajništva koje ima da organizira i koordinira rad i odjela i članova koji su u raznim mjestima naše zemlje. Ovo bi bila izvanredna forma organiziranja svih članova diljem naše zemlje«.

Međutim bitniji od same forme i organizacije rada je sam rad, tj. volja članova Društva da razviju djelatnosti svaki na svom polju. Da volje ima kod naših ljudi pokazao je Pomorski zbornik koji je izišao tačno na sat na dan 20-godišnjice naše mornarice. To daje svima opravdane nade da će i novo Društvo za proučavanje i unapređenje pomorstva Jugoslavije sastavljeno od takvih članova izvršiti zadatke koji se pred njega stavljaju i postići veliki cilj — dokazati svijetu znanstveno i faktičnim razvojem pomorstva da je Jugoslavija pomorska zemlja par excellence.

U diskusiji je uzeo riječ drug admiral Mate Jerković. On je prije svega iznio veliku zainteresiranost druga Tita za rad na Pomorskom zborniku i pokretanju novog Društva prilikom posjete izaslanstva Odbora za izdanje Pomorskog zbornika proljetos. Drug Tito je tom prilikom doslovno rekao: »Neobično se radujem i pozdravljam ideju da se formira jedno takvo društvo u ovoj našoj decentralizaciji — s kojom se on jasno kao idejni začetnik slaže — ali kaže — u ovoj našoj decentralizaciji potrebno je da postoji još neko tko će nas uvezivati jer smo se nekako suviše razvezali«. Govoreći o negativnim posljedicama koje je imala krivo shvaćena decentralizacija i na koju je drug Tito žestoko reagirao u svom govoru u Splitu, drug admiral Jerković je dodao: »Jedna od tih negativnih konsekvencija jeste — da kažem jednim vulgarnim izrazom — i razvucanost našeg pomorstva u najširem smislu te riječi, razvucanost, razbijenost njegova, a ono po svim svojim komponentama, po čitavom svom smislu predstavlja, predstavljalo je i predstavljat će jedinstvo. I zato je drug Tito pozdravio ovu ideju o formiranju jednog društva... Mi imamo, drugovi, dovoljno pomorskih ustanova i instituta i naučnih i privrednih itd. koja svaka za sebe funkcionise dobro ili vrlo dobro ili odlično. Međutim nama nedostaje — mi to osjećamo — nedostaje nešto što će nas uvezivati još čvršće, pa da bi svaka ta ustanova u ovim našim uslovima decentralizacije bolje išla i išla onako kako je to htjela i sama velika ideja revolucije«.

Nakon toga drug admiral Jerković osvrnuo se na nekoliko činjenica koje govore o važnosti mora, imale one negativne ili pozitivne posljedice. Zahvaljujući tome što je Čang-ka-j-šek uspio zadržati vlast nad Formozom, ova se »naravno zahvaljujući reakcionarnim snagama« i danas drži i predstavlja državu i faktor u svijetu »samo zato što je on uspio da se umjesto na kopnu plasira na jednom otoku«.

Kao pozitivne primjere Jerković je iznio koncentraciju srpske vojske na Krfu, otkuda se je preko Kajmakčalana vratila natrag u zemlju. A u drugom svjetskom ratu otok Vis je odigrao poznatu ulogu u otporu revolucionarnih snaga protiv okupatora primivši u svoje krilo Vrhovni štab i Centralni komitet KPJ. I konačno, tko zna kako bi završila naša borba četrdesetosme protiv Staljinovih pretenzija, da nismo imali u poledini Jadran koji nas je povezao s cijelim svijetom i onemogućio da nas neprijatelj potpuno zaokruži.

I konačno drug Jerković je istaknuo ekonomsku važnost mora.

Posljednju primjedu dao je drug Jerković na sam naziv Društva koje je prema prijedlogu nosilo naslov »Društvo za proučavanje pomorstva Jugoslavije« i predložio da u sam naslov Društva, iako je to u pravilima Društva uneseno, uđe i dodatak »za unapređenje«, jer stručna strana Društva ima prije svega za cilj unapređenje našeg pomorstva. Ovaj su prijedlog prisutni jednoglasno usvojili.

Na prijedlog druga Vicka Krstulovića jednoglasno je izabran za počasnog predsjednika Društva drug Tito.

Osnivačku skupštinu je na kraju pozdravio u ime Srpske akademije nauka njezin predsjednik dr Đuričić izrazivši veliko zadovoljstvo da se u našoj sredini javlja novo naučno Društvo koje će koncentrirati svoju djelatnost na jedno tako važno područje za razvoj naše zemlje. »Program Društva, cilj tog Društva i širina koja obuhvata cijelu Jugoslaviju na jugoslavenskom planu, svi oni koji rade bilo stručno ili naučno ili naučno i stručno na proučavanju i unapređenju pomorstva, bez obzira jesu li to pripadnici i takvi ljudi koji rade na obalama našega Jadrana ili ne, to je krupna stvar da ovo bude zaista jugoslavensko Društvo« — rekao je s mladenačkim elanom drug Đuričić. On je na kraju obećao punu podršku Srpske akademije nauka novom Društvu i dodao: »Ja ne mogu da se otmem utisku da je ovo zaista jedan istorijski značaj koji povezuje sve nas koji volimo more. Ja bih hteo da kažem, da specijalno, iako Republika Srbija nema direktnog izlaza na more, ali neobično mnogo volimo more i s druge strane ima puno ljudi koji rade baš na problematici mora«. On je na kraju odao puno priznanje inicijativnom Odboru Društva za njegov rad.

Starom jedrenjaku

*Sjajna, bela lađa, jedra razapetih
Koja goni svaki vetroviti pir:
— Kuda, latalice, i šta ti je cilj? ...*

*Dodoh da ti vidim jedra razapeta
Kao sneg sa Učke, sa visoke gore
Srinut severnjakom u plavetno more.*

*Ne bojeće se vala, ni tmurnih oblaka
Ponosito jedriš i! stisnutih bedara
U zatišju snevaš sklopljenih jedara.*

*Radi tebe dodoh u luku mi znanu.
Zrak lovorja titra ispod neba vedra.
A ti mirno spavaš, sputana ti jedra.*

*Jarboli ti goli, ogolela nedra.
Pa i tako pusta najdraža si meni:
Pridremala uspred mora koje peni.*

*Dalekim obzorjem razbacuju vali.
More opet zove na daleke pute.
Dobra, stara lađa, razvij bele skute*

*I dok vetar našim uvalama bara
Jedri sužnim morem ... Plovi bez predaha
Poglela na grudi snažnog zapadnjaka.*

*Ponosna profila, oštricom od prove
Dok nagnuta, spremna, napetih užeta
Započinješ pesmu jedra razapeta.*

*Razbacuješ penu mora uzburkana
Lagana k'o pero, okretna k'o vidra
Pokazuješ svoja okićena sidra:*

*Optočena zlatom sunca koje tone
Daleko, na rubu neba i okeana.
Plavom pučinom ploviš k'o vitka srebrena
grana*

*Iz dalekih, mladenačkih sanja.
Višeslava M. ĐURIČIĆ, Beograd*